

Socialiseering

DOOR

ANT. PANNEKOEK.

I.

Nu in verschillende landen de sociaaldemokratische partijen meer of minder tot macht gekomen zijn, zien wij daar overal het vraagstuk der socialiseering aan de orde komen. Hier te lande heeft de S.D.A.P. een kommissie van deskundigen benoemd om de socialiseering te bestudeeren en een praktisch program op te stellen. Zooals de geheele beweging hier, is ook dit een navolging van Duitschland; daar werd reeds kort na de revolutie door de regeering Ebert-Haase een socialiseeringskommissie ingesteld. Dit geschiedde vooral door de aandrang van beneden, door de arbeiders, die niet wilden, dat de November-revolutie enkel een politieke omwenteling, een wisseling van personen en politieke instellingen zou blijven, maar er een sociale inhoud aan wilden geven. Politieke en ook theoretische leiders, als Kautsky en Hilferding, verhieven daartegen hun stem om te waarschuwen, dat de maatschappij nog niet rijp was voor algemeene socialiseering; dus zou een kommissie uitmaken, welke takken van bedrijf wel al rijp waren. Men kent het lot van dit onderzoek. De onafhankelijken, die met schrik zagen, hoever hun regeeringspolitiek hen reeds op de weg der burgerlijke restauratie had gebracht, traden uit de regeering; de ambtenaren saboteerden het werk der kommissie, die ontslag nam, zonder dat haar werk tot iets geleid had; voor de regeering van Ebert en Scheidemann werd de socialiseering een frase, waar ze niets van meenden, dus zuiver boeren- of liever arbeidersbedrog. Met destemeeer vuur vatten de onafhankelijken deze leuze op als een program, waarmee ze zichzelf als de eenige echte socialistische partij tooiden en de arbeiders aan zich trachtten te binden.

Wat beduidt deze socialiseering? Wanneer de arbeiders deze eisch stelden, bedoelden zij met socialiseering de overgang tot het socialisme,

de invoering van socialistische produktie. Bij nader onderzoek blijkt, dat de sociaaldemokratische woordvoerders er iets anders mee bedoelen.

Marx heeft nooit over socialiseering gesproken. Waar hij in „Het Kapitaal” de ontwikkelingsrichting van het kapitalisme schildert en zijn omslag tot socialisme, vat hij het resultaat in deze korte zinnen samen: Die Expropriateure werden expropriert; de onteigenaars worden onteigend. En in het Kommunistisch Manifest sprak hij van de „afschaffing van het burgerlijk eigendom” als het doel van de proletarische revolutie.

De kapitalistische produktiewijze heeft twee kenmerken, die het voorwerp van kritiek zijn en opgeheven moeten worden: de anarchie van de privaatsproduktie, dus de konkurrentie, en de uitbuiting van het proletariaat, de meerwaardevorming. De socialistische produktie heft beide op in een georganiseerde produktie voor maatschappelijke behoefte. Zij zijn ook slechts te samen op te heffen; maar daarom heeft het niet aan pogingen en voorstellen ontbroken, een van deze zijden, die het meest als ondragelijk gevoeld werd, zonder de andere op te heffen. Regeling van de produktie onder behoud van de uitbuiting vindt tot op zekere hoogte in het moderne kapitalisme plaats door de trusts en de banken; konsekwent doorgevoerd leidt zij naar het staatsocialisme, waarin de staat als de eenige groote werkgever en uitbuitter optreedt. Opheffing van de uitbuiting onder behoud van de zelfstandigheid en de versnippering der bedrijven was het ideaal van de oude koöperatieve beweging en werd gepropageerd door de anarchisten onder de leuze: de fabriek aan de arbeiders, de mijn aan de mijnwerkers. Het eerste geeft een doelmatige en daardoor overvloedige produktie, die echter geheel ter beschikking van het kapitaal komt en de slavernij der arbeiders dieper en vaster maakt; het tweede geeft vrijheid zonder de overvloed van een geweldige economische ontwikkeling, die alleen in staat is om deze vrijheid tot een nieuw en hooger tijdperk in de menschelijke geschiedenis te maken. Slechts huneenheid geeft vrijheid en overvloed beide; deze eenheid was steeds het doel van de socialistische arbeidersbeweging. Voor de arbeiders is de opheffing van de uitbuiting de hoofdzaak, het wezenlijke; maar zij zullen deze slechts duurzaam kunnen maken door een stevige organisatie van het geheele bedrijfsleven. Dit is ook in Rusland gebleken, waar de kommunisten begonnen met in de eerste plaats het principe door te voeren: geen kapitaalwinst, geen kapitalistische leiding der ondernemingen, en daarna een steeds vastere regeling der produktie tot stand brachten.

Geheel anders is de socialiseering, die de sociaaldemokraten op hun program schrijven. Haar karakter is slechts daar goed te zien,

waar deze sociaaldemokraten als regeering in staat zijn het vage program van algemeene leuzen tot een klaar omschreven wetsontwerp uit te werken. Dit is niet in Duitschland het geval, waar schijn-socialisten regeeren, maar wel in Weenen, waar de Oostenrijksche Marxisten Otto Bauer en Renner aan het roer zijn. Bauer heeft in April zijn wetsontwerp tot socialiseering in een vergadering van vakvereenigingsleiders uiteengezet en verdedigd; een verslag daarvan vindt men in het Maifeier-nummer van de „Freiheit”. Voor de grootindustrie, die geheel gesocialiseerd moet worden — voor middel- en kleinbedrijven zijn natuurlijk allerlei overgangsvormen noodig — geschiedt dit door twee daden; ten eerste de onteigening: „wij ontnemen de bedrijven aan de kapitalisten”; en dan de organisatie van het nieuwe beheer. De onteigening kan echter niet zonder schade-loosstelling plaats vinden; dit is onmogelijk, daar dan alle kapitaal, ook dat van de spaarbanken onteigend moest worden en men last met het buitenland zou krijgen; men kan het kapitalistisch eigendom niet zoo maar konfiscereeren. De onteigening vindt plaats door een dekreet; de hoogte van de som, die er voor betaald wordt, wordt door een scheidsgerecht vastgesteld naar de blijvende waarde, waarbij oorlogswinst niet meegerekend wordt. De betaling geschiedt in staatsschuldbewijzen, waarvoor de staat zijn 4% betaalt. De eigenaar is geen ondernemer meer, heeft geen ondernemersrisiko, maar is rentenier geworden; in zijn plaats komt een leidende organisatie van bekwame vakmannen. Nu zal men zeggen, dat dan de socialiseering nog nog niet volkomen is, omdat deze renteniers nog steeds als rente een deel van de opbrengst der ondernemingen opstrijken; maar dit kan eerst trapsgewijze door regeling van de belastingen en het erfrecht opgeheven worden. Zoo zal dan na eenige generaties het arbeidslooze inkomen geheel uitgeroeid zijn.

Deze grondgedachten zijn natuurlijk niet een persoonlijke opvatting van Bauer; zij geven de algemeene principes weer, die overal de sociaaldemokraten bij hun plannen tot socialiseering leiden. Om hun beteekenis te zien, is het noodig, eerst het wezen van het kapitalistisch eigendom en van de economische onteigening nader te beschouwen.

II.

Het eigendom heeft onder het kapitalisme een geheel nieuwe beteekenis gekregen. Het kleinburgerlijk eigendom was bezit van kleine produktiemiddelen, die de bezitter in staat stelden door eigen arbeid waren te produceeren, en bezit van deze waren, die voor geld verkocht en gekocht werden; geld als zuivere vorm van bezit

diende om waren te koopen en die te verbruiken. Onder het kapitalisme dient geld, behalve daarvoor, ook om meer geld voort te brengen, rente en winst te geven. Geld als kapitaal is een steeds vloeiende bron van inkomen zonder arbeid, dus een middel om zonder arbeid te leven. De oorzaak voor deze vruchtbaarheid van het geld ligt, zooals bekend is, in de arbeidskracht der arbeiders; de arbeiders ontvangen als loon minder dan de nieuwe waarde, die hun arbeid schept, en het verschil valt als meerwaarde de kapitalisten ten deel. Door deze uitbuiting der massa's heeft het geld de algemeene eigenschap gekregen, als kapitaal te dienen en zich steeds te vermeerderen. Iedereen, die geld bezit, kan aan de uitbuiting deel nemen, door het ter beschikking der ondernemers te stellen en als rente een deel van de meerwaarde mee te krijgen. Ieder geldbezitter is daardoor bij Mammon's gratie aandeelhouder in de groote werelduitbuitingsmaatschappij en heeft als zoodanig recht op een deel van de reusachtige massa meerwaarde, die jaarlijks uit het wereldproletariaat wordt geperst. Dat dit recht niet altijd zonder strijd tot feit wordt, dat economische wetten der konkurrentie, economische en politieke gewelddaden (b.v. de wereldoorlog) vaak zeer willekeurig over de nadere verdeling beslissen, kan hier buiten beschouwing blijven.

Geld en bezit krijgen daardoor niet slechts een nieuwe beteekenis, maar ook een nieuwe maatstaf. In de oude kleinburgerlijke wereld is het een maatstaf der waarde; de arbeid, die voor de voortbrenging van een waar noodig is, bepaalt — behoudens afwijkingen — het geld, dat er voor betaald wordt. Dat dit onder het kapitalisme niet meer geldt, is het langst bekend en het duidelijkst te zien aan de grond; voor stukken grond worden groote geldsommen betaald, zonder dat er arbeid op verricht is, dus zonder dat ze eigenlijke waarde hebben. Dit komt, doordat grondbezit een bron is van arbeidsloos inkomen, de grondrente. Voor het gebruik van de grond kan de grondbezitter zooveel geld eischen, dat uit de opbrengst van de produkten een voldoende winst voor de kapitalistische boer, een voldoende levensonderhoud voor de kleine boer overblijft; en door hun konkurrentie zullen deze grondgebruikers zulk een prijs ook betalen. Op die wijze steken de grondbezitters van de totale maatschappelijke meerwaarde een aanmerkelijk deel in hun zak. Grondbezit staat dus als bron van arbeidsloos inkomen gelijk met kapitaal, en wordt tegen kapitaal geruild naar de maatstaf van de opbrengst. Brengt een stuk grond 500 gulden grondrente op en een kapitaal van 10.000 gulden tegen 5 pCt. ook 500 gulden, dan zijn zij, kapitalistisch gesproken, evenveel waard; 10.000 gulden is de kapitaalwaarde van de grond en

daarvoor wordt hij ook verkocht. Dit geld is geen maatstaf van uit arbeid ontspringende waarde, maar een maatstaf voor de meerwaarde, het aandeel der totale wereldmeerwaarde, waarop het bezit van de grond recht geeft.

Iets dergelijks treedt bij de moderne industrie op. Zoolang de ondernemingen klein waren en gemakkelijk op te richten, kon de zakelijke waarde, de arbeidswaarde van de gebouwen en machines de prijs bepalen — ofschoon ook toen reeds in de koopsom van een „zaak“ de „klandisie“ als gekapitaliseerde opbrengst extra betaald werd. Naarmate echter de kapitalistische ondernemingen reusachtiger werden en hun oprichting groote, door tusschenkomst van de banken verschaftte geldsommen eischte, kregen ze een monopolistisch karakter; de afzonderlijke kapitalist kan niet zoo maar een levensvatbare zaak oprichten doch koopt aandelen. Hiervoor geldt hetzelfde als voor grondbezit: de prijs is de gekapitaliseerde opbrengst. Kost een onderneming b.v. / 100.000 (stel 100 aandelen van / 1000) en levert ze 10 pCt. dividend, dan zal elk aandeel niet voor / 1000 maar voor / 2000 (bij 5 pCt. normale winstvoet) verkocht worden. De kapitaalwaarde van de onderneming is / 200.000; en het is bekend, hoe de banken bij het oprichten van zulk een zaak dadelijk voor / 200.000 aandelen uitgeven en het verschil met de werkelijke kosten als oprichterswinst in de zak steken. Klimt later nog het dividend, dan stijgt ook de prijs der aandelen. Werpt de fabriek geen winst meer af, dan zal — mogen de machines nog zooveel gekost hebben — de kapitaalwaarde ook tot nul dalen; wordt de inventaris dan overgenomen door wie ze in elk geval gebruiken kan, de oud-roest, dan betaalt hij de zakelijke waarde die het ijzer voor hem heeft.

Kapitalistisch eigendom, geld als kapitaal, is dus in onze maatschappij geen maatstaf van waarde, maar een maatstaf van meerwaarde. Het heeft ook meestal niet de vorm van geld, maar de vorm van papieren, eigendomsbewijzen, aandelen — reëel geld in zijn relatief kleine hoeveelheid dient om het warenverkeer glad te laten loopen. Deze eigendomsbewijzen zijn ook geen recht op eigendom, d. w. z. op vrije beschikking over de objecten van het bezit (een aandeelhouder heeft niets over de dingen in de fabriek te zeggen), maar alleen recht op dividend, op een deel van de algemeene meerwaarde. Kapitalistisch eigendom beteekent: wanneer in de fabrieken en werkplaatsen en op de akkers der aarde de arbeiders, de boeren en het overige personeel jaarlijks een ontzaglijke massa produkten voortbrengen, dan komt een bende nietsdoende, maatschappelijk volkomen overbodige parasieten en neemt er het grootste deel van in beslag, omdat zij papieren bezitten, waarop hun aandeel aan het

„eigendom” van de produktiemiddelen gedrukt staat. Opheffing van het kapitalistisch eigendom is opheffing van deze onzinnige toestand; dit is de opheffing van de uitbuiting, die steeds het doel van de arbeidersbeweging was.

Maar hieruit blijkt nu meteen, dat opheffing van kapitalistisch eigendom en opheffing van de uitbuiting niet tot elkaar staan als middel en doel, als voorafgaande maatregel en daaruit voortvloeiend gevolg. Ze zijn één; kapitalistisch eigendom bestaat slechts door uitbuiting, omdat het gemeten wordt door de meerwaarde. Wordt door een of andere aktie der arbeiders de meerwaarde opgeheven, verdwijnt dus de uitbuiting, dan verdwijnt daardoor meteen het kapitalistisch eigendom. Men denke zich, als abstrakt voorbeeld, dat in een normale kapitalistische maatschappij de arbeiders hun loonen steeds hooger weten op te drijven en hun arbeidstijd steeds meer te verkorten, zoodat de fabrieken geen winst meer maken kunnen. 1) Dan daalt hun kapitaalwaarde tot nul; hoewel ze voor de maatschappij nog zeer nuttig kunnen zijn, zijn ze voor de fabrikanten waardeloos geworden; deze zullen hun zaken opgeven en blij zijn, als misschien de staat ze voor de zakelijke waarde wil overnemen. In zulk een toestand heeft het geld de eigenschap verloren, als kapitaal te kunnen dienen en rente af te werpen; het kan enkel nog maar als ruilmiddel, tot het koopen van waren gebruikt worden. De bron der meerwaarde, de uitbuiting, is opgedroogd. Dit is de economische onteigening, waarvan Marx sprak; het kapitalistisch eigendom wordt opgeheven, dus onteigend, door het waardeloos te maken, evenals vroeger de kapitalisten, door hun konkurrentie, het kleinburgerlijk eigendom waardeloos maakten en hun bezitters onteigenden. Dit is geheel iets anders dan de juridische onteigening, die ook de burgerlijke staat toepast, waarbij het beschikkingsrecht opgeheven, maar de waarde geheel vergoed wordt.

Natuurlijk zal in de overgang naar het socialisme ook de juridische onteigening een rol spelen. Het bovenstaande abstrakte voorbeeld geeft niet het werkelijke uiterlijke verloop weer — de revolutie is een tijdperk, waarin alle normale kapitalistische toestanden onderste boven gekeerd zijn — maar dient, om de economische kern te doorzien, die als diepste wezen onder alle werkelijke veranderingen ligt. Opheffing van de uitbuiting onderstelt politieke heerschappij van de arbeiders; dit politieke gezag laat niet werkeloos aan elke arbeidersgroep over, door regeling van loon en arbeidstijd de uitbuiting op te

1) In Engeland en Duitschland klagen de mijneigenaars en spoorweg-direkties reeds, dat door de hooge eischen der arbeiders het bedrijf niet meer „loonend” blijft.

heffen, maar grijpt aktief door algemeene maatregelen in. Het zal op allerlei wijze het vrije beschikkingsrecht van de ondernemers over hun bedrijven en hun produkten moeten aantasten, om orde en regeling in de produktie te brengen en te verhinderen, dat zij hun winst ten koste van de verbruikers trachten te houden. Maar deze geheele of gedeeltelijke juridische onteigening is tevens een ekonomische, omdat als grondregel geldt: recht op uitbuiting, recht van het kapitaal op arbeidsloos inkomen wordt niet meer erkend. Deze opheffing van de kapitaalwinst, die ekonomisch met konfiskatie van het kapitaal gelijk staat, is de noodzakelijke juridische uitdrukking van het politieke feit, dat het proleteriat meester is en zich niet meer wil laten uitbuiten.

III.

De socialiseering, die Otto Bauer voorstelt, is een juridische onteigening zonder gelijktijdige ekonomische onteigening. De ondernemers krijgen de kapitaalwaarde van hun bedrijven uitbetaald — de uitdrukkelijke opmerking, dat met oorlogswinst geen rekening wordt gehouden, bewijst, dat de kapitaalwinst in normale tijden als maatstaf dient. Als rente van de staatsschuldbewijzen krijgen zij voortaan, wat ze tot nog toe als winstaandeel, als dividend kregen. En evenveel; zij worden er niet armer door. Het is een zuiverkapitalistische onteigening, zooals elke burgerlijke regeering zou kunnen voorstellen; zij komt eenigszins met de „Planwirtschaft“ van de Deutsche vakvereenigingsminister Wissell overeen, die de „planlose Privatwirtschaft“ moest vervangen. Zij stelt staatskapitalisme in plaats van het privaatkapitalisme, d.w.z. de staat neemt op zich, de meerwaarde uit de arbeiders te halen en ze de kapitaalbezitters thuis te sturen.

Voor de arbeiders brengt dit dus geen wezenlijke verandering. Het bedrijf moet evenveel winst maken als vroeger, zal de rente aan de vroegere bezitters betaald kunnen worden; de arbeiders moeten dezelfde meerwaarde produçeren, slechts onder een nieuwe naam; de uitbuiting blijft in volle omvang bestaan.

Is dan de ijver van sociaal-demokraten voor zulk een socialiseering niet enkel hechten aan een woord, een schijn? Er ligt een werkelijkheid achter, dezelfde, die Marx eens in een van zijn brieven deed schrijven: Konden wij de heele bende maar uitkopen, dan was dat nog de goedkoopste manier om de sociale revolutie door te voeren. Marx wist en zag de eindelooze moeiten en offers, die de klassestrijd, het opgroeien tot macht en de revolutie aan het proletariaat zou

brenge; maar hij maakte zich niet de illusie, dat die op eenigerlei wijze te vermijden zouden zijn. Hij wist, dat door de ontwikkeling der techniek de produktiviteit der arbeid zóó zou stijgen, dat, al garandeerde men aan het kapitaal zijn meerwaarde voor dat oogenblik in ruil voor de vrije beschikking van de arbeidersklasse over de produktie, deze weldra een reusachtig overschot voor zich zelf zou kunnen voortbrengen. In normale tijden denkt de bourgeoisie er daarom ook niet aan, zulk een plan voor te stellen of goed te vinden, want dit toenemende overschot wil ze zelf ook hebben. Als het voor de arbeiders zin en voordeel zou hebben, is het uitgesloten, dat de bourgeoisie zich voor zoo iets laat vinden. Maar zij kan er heil in zien, als ze voor het voortbestaan van het kapitalisme zelf bezorgd wordt.

Dat is nu het geval. Economisch en politiek wordt de voortzetting van de winst bedreigd. Economisch door de algemeene ontwrichting der industrie, het verlies van afzetmarkten, de reusachtige schattingen aan de Entente op te brengen, politiek door de opstandigheid der arbeiders, die zich in Weenen door hun bewapening kunnen laten gelden. Nu het gevaar groot is, dat de meerwaarde sterk vermindert of misschien ophoudt, nu komt de socialiseering als redding in de nood, om aan het kapitaal de voortzetting van de winst in de vorm van staatsrente te verzekeren, Socialiseering is de uitkomst voor het kapitaal, dat zijn vertrouwen op de toekomst verloren heeft. In Duitschland heeft de bourgeoisie, omdat zij weer vertrouwen in eigen toekomst heeft, minister Wissell met zijn socialiseeringsplannen weggejaagd.

Wanneer de proletarische revolutie opkomt, loopt de meerwaarde, de kapitaalwinst gevaar door de economische en politieke machtsveroveringen van het proletariaat. Een kommunistisch bewind als het Russische legt het resultaat van de nieuwe proletarische macht vast in de ontkenning van elk recht op uitbuiting door het kapitaal. Een sociaal-demokratisch bewind legt de oude proletarische slavernij vast door wettelijke vereeuwiging van de oude cijns aan het kapitaal, juist nu zij op het punt staat te verdwijnen. De socialiseering is de juridische uitdrukking van het politieke feit, dat het proletariaat slechts in schijn meester is en zich nog verder wil laten uitbuiten. De socialiseering, die in tijden van kapitalistische opkomst en bloei een begrijpelijk maar fantastisch program kon zijn, is nu, nu de sociale revolutie begonnen is, niets dan een reddingsplank voor de bourgeoisie.

Hoe kunnen verstandige politici dan zulk een politiek voorstaan? Zij past geheel bij het wezen en de geestesgesteldheid van de richting,

die vroeger de Centrumsmarxisten heette, het „moeras”, en nu in de Duitse „Onafhankelijken” belichaamd is. Het is de aarzelende middenmassa, die steeds tusschen twee stoelen zit, die de klassestrijd met de mond predikte, maar voor elke krachtige daad terugschrikte, vol zedelijke verontwaardiging over het verraad der regeeringssocialisten, maar telkens begeerig, om weer met hun te gaan, als ze maar weer de oude frases willen opzeggen; alle leuzen van de kommunisten mettertijd overnemend, als het juist te laat was, en bij elke aktie de strijdende arbeiders door geroep van vrede en verzoening in verwarring brengend. Zij willen het socialisme brengen voor de arbeiders, maar vreezen de strijd met de bourgeoisie. Daarom trachten zij de strijd te ontwijken, door het socialisme aan de bourgeoisie smakelijk of ten minste aannemelijk te maken. Zij zien zeer goed, dat de werkelijke kommunistische onteigening op het felste verzet, op een strijd op leven en dood met de geheele burgerlijke klasse uitloopt; zij achten het proletariaat nog te zwak voor die strijd en willen daarom hun doel langs een omweg bereiken, door geit en kool beide te sparen.

De bedoeling is zeker lofwaardig, maar het is te vreezen, dat ze juist het tegengestelde uitwerkt. Veronderstel, dat zij hun plannen tot stand brengen: de industrie wordt onteigend en aan de vroegere bezitters de rente verzekerd. Let men nu op de overige schattingen, die nog betaald moeten worden: aan de houders van oorlogsleeningen en aan de Entente, dan zal dat tesamen een zoo reusachtig deel van de totale produktie uitmaken, dat de arbeiders zelfs op het laagste levenspeil en met de intensiefste arbeid dit niet kunnen produceeren: een hopeloos bankroet is het lot van de staat, van de „socialistische” staat. Onder de tegenwoordige groote nood en verarming is een onmiddellijke afwenteling van alle parasitisme een gebiedende levensnoodzaak. Maar men behoeft niet eens deze toevallige noodomstandigheden er bij te halen, die het plan zullen doen mislukken; dit geldt ook, wanneer men in het algemeen de gevolgen van zulk een maatregel tot redding van de uitbuiting in het begin van de sociale revolutie tracht te overzien. Het ontwaken der arbeiders tot zelfbeheer en vrijheid beteekent verbetering van hun arbeidsvoorwaarden, hun levenspositie, dus vermindering van de winst. De socialistische staat zal hun toeroepen: arbeid met de hoogste intensiteit! maar omgekeerd zal, wanneer zij zich als menschen gaan voelen, hun arbeidsintensiteit verminderen, als natuurlijke reaktie na de geweldige en onnatuurlijke inspanningsdressuur van het kapitalisme. De socialistische staat zal de eischen der arbeiders niet kunnen weerstaan, die een vermindering van de meerwaarde beteekenen. Maar ondertus-

schen blijft de te betalen rente aan het kapitaal. Dan moet de socialistische staat kiezen: óf de eischen weigeren, stakingen trotseeren of neerslaan, dus een geweldregeering ter verdediging van de kapitaalwinst tegen het proletariaat worden, óf de steeds verder gaande eischen toestaan, waardoor de inkomsten der staatsindustrie onvoldoende worden voor de verplichtingen en ten slotte een staatsbankroet onvermijdelijk is. Dan zal de bourgeoisie triomfeeren door het praktisch bewijs van de onmogelijkheid van het socialisme. In werkelijkheid bewijst het, dat een socialiseering, die de bourgeoisie wil sparen, die de klassestrijd wil vermijden, het socialisme niet kan brengen.

Een onderzoek naar de socialiseering, naar de economisch-technische voorwaarden voor het socialiseeren der verschillende industrieën is nuttig en noodzakelijk voor een kommunistisch bewind, dat de kapitaalwinst en de uitbuiting heeft opgeheven en nu begint met het groote werk van organisatie der produktie. Maar de socialiseering zonder meer, als politiek programma der radikale sociaaldemocraten, is een bewijs, dat deze terugschrikken voor de groote taak, die de historische ontwikkeling aan het proletariaat oplegt. In economisch doel zoowel als in politieke houding staat deze richting aarzelend en onzeker tusschen bourgeoisie en proletariaat, tusschen de regeerings-socialisten, die in beide opzichten de zaak van bourgeoisie en kapitalisme verdedigen, en de kommunisten, die de toekomst van het proletariaat vertegenwoordigen. Als elke middenpartij kunnen zij een tijdlang tot aanzien komen, zoolang de strijd der klassen onbeslist en wisselend is; maar als zij hun economisch programma willen uitvoeren, baant dit niet de weg naar het socialisme, maar kan slechts tot verzwakking, verwarring en mislukking leiden.